

Evoluția relațiilor internaționale în perioada postbelică a reprezentat o preocupare majoră a istoricilor. Interesul și efortul acestora au fost direcționate și către studiul organismelor politico-militare care au activat în acest interval de timp.

Constituirea Pactului de la Varșovia prezintă esențialmente toate caracteristicile și trăsăturile definiții ale unui produs tipic al Războiului Rece. Analiza raporturilor stabilite în cadrul organizației, la nivelul conducerii acesteia, exercitată de către sovietici pe întreaga perioadă în care a fost înființat Pactul de la Varșovia, dezvăluie fără echivoc că, în fapt, a primat principiul subordonării politico-militare a „aliților minori” față de Uniunea Sovietică.

La mijlocul secolului al XX-lea, omenirea se confrunta cu o serie de situații complexe ce angajau în deosebi superputerile Uniunea Sovietică și Statele Unite, dar și statele mici și mijlocii, care își construiau raportări la această stare de fapt.

Analiza locului și rolului jucat de România în cadrul Pactului de la Varșovia necesită o abordare sistemică și integrată ce vizează aspecte de ordin politic, militar, diplomatic, economic, geopolitic și geostrategic, strâns relaționate de faptul că poziția statului român a evoluat de la obediență excesivă la nesupunerea evidentă față de puterea hegemonică a alianței.

Poziția României se impune a fi evaluată prin prisma unei multitudini de implicații ale relațiilor internaționale, care se manifestau în condițiile existenței bipolarității specifice Războiului Rece și în care cele două superputeri au acționat în funcție de răspunderile conferite și asumate de supremația militară, ca și de interesele lor globale.

Evoluția României în ansamblul Pactului de la Varșovia poate fi evaluată cât mai apropiat de realitatea istorică, prin urmărirea atitudinii ei în momentele controversate sau de criză ale existenței alianței. Obligată în virtutea, atât a realităților geopolitice postbelice din Europa, care au impus apartenența la sfera de influență sovietică, cât și prin natura regimului politic instalat la București prin intervenția directă sovietică, să fie membră fondatoare a Pactului de la Varșovia, România a înregistrat o evoluție aparte în ansamblul acesteia.

În a doua jumătate a secolului al XX-lea, activitatea politică a statelor a devenit tot mai complexă, relațiile internaționale, diplomația, politica de securitate și apărare au căpătat contururi noi, transformările politice, economice și sociale care au avut loc, având o înrâurire directă asupra acestora.

Politica de securitate și apărare a unui stat cuprinde un ansamblu de principii, norme, modalități și organisme abilitate, pe care statul și le propune și le realizează pentru îndeplinirea unor obiective în acord cu interesele sale fundamentale.

Demersurile de politică externă și de apărare, întreprinse de București în relațiile cu statele din blocul comunist, dar și cu cele din Occident, se impun a fi evaluate atât prin prisma regimului politic existent în România în acea perioadă, cât și prin percepția factorilor decidenți de la vârful ierarhiei politice și militare în momente de criză ale relațiilor internaționale, cum au fost problema germană, evenimentele din Polonia, revoluția din Ungaria, criza rachetelor din Cuba, criza relațiilor sovieto-chineze, conflictul arabo-israelian, criza din Cehoslovacia.

Prezintă recunoaștere faptul că la sfârșitul anilor '50 și la începutul decadei următoare, România comunistă a început să imprime un curs autonom-independent politicii sale externe în raport cu Pactul de la Varșovia.

Considerăm că atitudinea adoptată de România a fost favorizată de acțiunea conjugată a mai multor factori, cu valențe definitorii: încheierea prezenței militare sovietice în 1958, apariția și adâncirea mai apoi a schismei sino-sovietice, tentativele de integrare economică în cadrul Consiliului de Ajutor Economic Reciproc și militară în Pactul de la Varșovia, derulate de către conducerea sovietică la începutul anilor '60 și, nu lipsit de importanță, deschiderea politică și economică practică de principalele cancelarii occidentale față de București. Poziția României a evoluat de la sprijinirea nedisimulată a intervenției sovietice în 1956 în Ungaria, la atitudinea circumspectă față de conducerea de la Kremlin în criza Berlinului și în cea cubaneză, până la respingerea publică, vehementă a invaziei forțelor Pactului de la Varșovia în 1968 în Cehoslovacia, păstrând o atitudine echidistantă în confruntarea politică sovieto-chineză.

Unele aspecte esențiale au fost relevate pentru facilitarea înțelegerii locului și rolului României și al organismului său militar în cadrul Pactului de la Varșovia și implicit al relațiilor politico-militare stabilite cu Uniunea Sovietică și cu celelalte state membre ale alianței.

Deși nu și-a exprimat niciodată intenția de a se retrage din Pact, prin numeroasele obiecții ridicate în legătură cu funcționarea mecanismelor politico-militare ce guvernau activitatea organizației Tratatului de la Varșovia și a unor inițiative și demersuri de politică externă promovată de statele membre ale alianței – în special de Uniunea Sovietică – ce aduceau atingere suveranității, independenței și în general intereselor sale naționale,

România a început să fie percepută, îndeosebi după 1958, ca „aliatul incomod” din cadrul Pactului de la Varșovia.

România a respins procesele de integrare militară în cadrul organizației, fapt de natură a prejudicia independența și suveranitatea națională și a militat constant pentru promovarea colaborării politico-militare, bazată pe egalitatea și respectul reciproc între statele participante la Tratatul de la Varșovia.

Mutațiile majore survenite în câmpul geopolitic european, dar și în arena internațională după încheierea celei de-a doua conflagrații mondiale, manifestate în dinamica derulării Războiului Rece, au avut rolul determinant în apariția celor două reprezentative blocuri politico-militare opuse, Alianța Nord-Atlantică și Pactul de la Varșovia.

Crearea Tratatului de la Varșovia a constituit o evidentă expresie a manifestării Războiului Rece pe continentul european, divizat în cele două sisteme antagonice sub raport social-economic, politic și militar

În analiza contextului politico-militar ce a generat decizia sovietică de constituire a Tratatului de la Varșovia se înscriu propunerile guvernului sovietic, avansate la 31 martie 1954, guvernelor american, britanic și francez privind aderarea Uniunii Sovietice la Alianța Nord-Atlantică. Credincioasă conceptului de securitate colectivă în Europa, în viziune proprie, conducerea de la Kremlin încerca, în cazul accederii la alianță, să schimbe caracterul, scopul și rolul acesteia, făcând inoperant conceptul de apărare colectivă. Sesizând stratagama și totodată scopul demersului, cele trei guverne vizate au respins într-o notă comună propunerea sovietică, catalogând-o ca nefiind realistă și în contradicție flagrantă cu valorile fundamentale promovate și apărate de Alianță. Această stare de fapt a întărit convingerea liderilor de la Kremlin, conștienți de unele minusuri ale sistemului militar sovietic, îndeosebi în privința armamentului nuclear, că NATO constituie principalul pericol pentru sistemul totalitar sovietic, instaurat în statele din zona sa de influență.

Pe termen lung, prin înființarea Tratatului de la Varșovia, Uniunea Sovietică a obținut un instrument eficient pentru promovarea integrării politice a statelor-satelit, alianța militară fiind un auxiliar important pentru menținerea acestora sub un riguros control. În mai 1955, Uniunea Sovietică a creat Pactul de la Varșovia, ca alianță politico-militară bazată pe similitudini ideologice. Un anumit punct de vedere, relativ des întâlnit, explică formarea Pactului de la Varșovia ca o reacție a Moscovei față de decizia NATO de includere a R.F. Germania în cadrul alianței militare occidentale. Acest demers a creat o

stare de neliniște în cadrul conducerii de la Moscova, similară situației din capitalele occidentale provocată de primul test al bombei atomice sovietice.

Perspectiva istorică evidențiază faptul că Pactul de la Varșovia a devenit, pe parcursul manifestării Războiului Rece, o prezență notabilă în planul relațiilor internaționale și un actor distinct în câmpul geopolitic european. În interiorul organismului, subordonat de altfel intereselor geopolitice și geostrategice ale Moscovei, unele state-satelit, cazul României, îndeosebi după 1964, au adresat acesteia solicitări de manifestare mai democratică în cadrul mecanismelor de decizie ale alianței, fapt rămas de altfel în plan practic, fără rezultate notabile.

Sub aceste auspicii, în Palatul Consiliului de Stat din Varșovia, între 11 și 14 mai 1955 a avut loc „cea de-a doua conferință a statelor europene pentru asigurarea păcii și securității în Europa, la care au participat Republica Populară Albania, Republica Populară Bulgaria, Republica Cehoslovacă, Republica Democrată Germană, Republica Populară Polonă, Republica Populară Română, Republica Populară Ungară și Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste”.

În principal, din fiecare delegație făceau parte președintele Consiliului de Miniștri, ministrul Apărării și cel al Afacerilor Externe, în total un număr de 44 de participanți, la care s-a adăugat, în calitate de observator și reprezentantul R.P. Chineze, Peng Dehuai, locțiitor al premierului Consiliului de Stat și ministru al Apărării.

La încheierea lucrărilor conferinței au fost adoptate și date publicității două documente, instrumente de drept internațional, egale ca importanță juridică: „Tratatul de prietenie, colaborare și asistență mutuală între Republica Populară Albania, Republica Populară Bulgaria, Republica Cehoslovacă, Republica Democrată Germană, Republica Populară Polonă, Republica Populară Română, Republica Populară Ungară și Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste” și „Cu privire la crearea Comandamentului Unit al forțelor armate ale statelor semnatare ale Tratatului de prietenie, colaborare și asistență mutuală de la Varșovia”.

După înapoierea de la Varșovia, pe 18 mai, Gheorghiu-Dej a prezentat, într-o ședință a Biroului Politic al CC al PMR și apoi pe 20 mai, în plenul Consiliului de Miniștri, o amplă informare asupra modului de desfășurare a reuniunii, a poziției adoptate de delegația română, scopul și principiile de funcționare ale alianței politico-militare ce grupa opt țări comuniste europene, precum și rezultatele acestei conferințe, discursul său fiind aproape identic cu cel abordat la Varșovia. Ședința se încheie prin aprobarea de către Consiliul de Miniștri a declarației guvernului român făcută la Conferința de la Varșovia și

de asemenea, aprobarea convocării sesiunii Marii Adunări Naționale pentru data de 30 mai 1955, pe ordinea de zi figurând ratificarea Tratatului de la Varșovia.

Ca urmare, luni 30 mai 1955, la București s-au deschis lucrările celei de-a șasea sesiuni a Marii Adunări Naționale având un singur punct pe ordinea de zi, aprobată de altfel în unanimitate, constând în ratificarea Tratatului de prietenie, colaborare și asistență mutuală, semnat la Varșovia la 14 mai 1955.

Prin adoptarea Tratatului de la Varșovia, ca act juridic internațional, s-au stabilit și componentele ce determină constituirea și funcționarea unei alianțe politico-militare: membrii, organele de conducere politică și militară, statutul, domeniul de activitate politic și militar și scopul alianței. Acțiunile de ratificare a Tratatului de către statele membre și remiterea instrumentelor de ratificare către guvernul Republicii Populare Polone spre păstrare, au încheiat sistemul juridic internațional pentru ca Tratatul să devină valid.

În perioada cuprinsă între 21 mai și 4 iunie 1955, toate statele contractante, conform articolului 10 din Tratat, au depus la Varșovia, guvernului polonez, documentele de ratificare, după cum urmează: R.P. Polonă – 21 mai 1955; R.D. Germană – 24 mai 1955; R. Cehoslovacă – 27 mai 1955; R.P. Bulgară – 31 mai 1955; Uniunea Sovietică – 1 iunie 1955; R.P. Ungară – 2 iunie 1955; R.P. Română – 3 iunie 1955; R.P. Albania – 4 iunie 1955. În 10 iunie 1955, ambasada R.P. Polone la București informa Ministerul român al Afacerilor Externe că Tratatul de la Varșovia a intrat în vigoare pe 4 iunie 1955, odată cu remiterea de către guvernul polonez a instrumentelor de ratificare de către toate statele membre.

După constituirea Pactului de la Varșovia, liderul regimului de la Kremlin, Nikita S. Hrușciov a întreprins multiple demersuri prin care a încercat să proiecteze spre Occident o imagine cosmetizată a blocului sovietic. În acest sens, a utilizat consfăturile Comitetului Politic Consultativ pentru a face cunoscute inițiativele sale de politică externă, vizând securitatea pe continentul european.

În general, în primii săi ani de existență, Pactul de la Varșovia a reprezentat mai mult o monedă de schimb a Uniunii Sovietice, invocată în negocierile diplomatice cu Occidentul, decât o alianță politico-militară *stricto sensu*. După crearea Pactului de la Varșovia, foarte puțin din activitatea acestuia a fost direcționată spre construirea și conferirea de substanță unei alianțe politico-militare. Uniunea Sovietică a pus accent în special pe utilizarea instituțiilor Pactului ca instrument de control și subordonare a „aliaților minori”. Statul Major General sovietic a procedat la înlocuirea treptată a consilierilor cu un reprezentant militar sovietic al Pactului de la Varșovia în fiecare stat

membru al alianței. Aceștia aveau misiunea de a direcționa și monitoriza instruirea militară și programele privind dotarea și înzestrarea armatelor statelor respective pentru a fi în deplină concordanță cu imperativele și exigențele politico-militare ale Uniunii Sovietice.

Până în 1958, România s-a dovedit a fi un aliat fidel al Pactului de la Varșovia. Deși comunismul cu valențe naționaliste lansat de Gheorghiu-Dej, cu o ușoară tendință de detașare față de linia politică impusă de Uniunea Sovietică, situație în mare parte încurajată și de „noua deschidere” promovată de Nikita S. Hrușciiov, căpăta un contur tot mai larg, în ședințele Comitetului Politic Consultativ n-au fost prezente momente de controverse sau neînțelegeri ce ar fi putut fi puse pe seama reprezentanților României. Momentele critice ale anului 1956, materializate prin revoltele din Polonia și revoluția maghiară, n-au făcut din România un aliat „incomod”, cum avea să fie perceput mai târziu, ci cu siguranță unul dintre cei mai devotați sprijinitori ai demersurilor întreprinse de către liderii sovietici. Evoluția României în ansamblul Pactului de la Varșovia, pornind de la o atitudine de obediență totală și până la sfidarea, nesupunerea asumată față de puterea hegemonică, poate fi evaluată cât mai obiectiv, prin urmărirea comportamentului în momentele controversate sau de criză ale existenței alianței. Întrucât, conform aserțiunii profesorului francez Jean-Louis Dufour, criza constituie „un moment de ruptură în interiorul unui sistem organizat”, este evident că aceasta „implică obligația factorilor decizionali de a-și defini o poziție fie în favoarea conservării, fie pentru transformarea sistemului dat, în perspectiva întoarcerii sale la un echilibru”.

La 15 aprilie 1957, printr-un acord încheiat între părțile română și sovietică, s-a reglementat aspectul juridic al prezenței trupelor sovietice în România. Potrivit prevederilor documentului staționarea trupelor sovietice pe teritoriul țării nu afecta suveranitatea statului român, iar trupele sovietice nu se amestecau în treburile lui interne. Efectivele trupelor urmau a fi stabilite prin convenții speciale între părți, iar mișcările acestor trupe, aplicațiile și manevrele se desfășurau cu acordul și consimțământul guvernului român. Totodată, se înființa o comisie mixtă româno-sovietică în vederea rezolvării tuturor problemelor legate de aplicarea acordului. Vizita lui Emil Bodnăraș la Moscova în martie 1958 a impulsionat discuțiile privind eventuala retragere a armatei sovietice din țară.

La 17 aprilie 1958 Nikita S. Hrușciiov, prim-secretar al CC al PCUS, a adresat o scrisoare CC al PMR în care anunță că autoritățile de la Moscova au decis retragerea trupelor sovietice din România. Printre motive invocate de liderul sovietic se remarcă slăbirea încordării internaționale, succesele României „în construirea socialismului” și

întărirea regimului de democrație populară, capacitatea combativă ridicată a forțelor armate române, capabile să dea o ripostă adecvată adversarilor, precum și descurajarea propagandei „cercurilor imperialiste” în legătură cu prezența trupelor sovietice în România.

Ulterior, la 23 aprilie 1958, Gheorghe Gheorghiu Dej a trimis răspunsul autorităților române la scrisoarea lui Nikita S. Hrușciov din 17 aprilie. Acesta își manifesta acordul „cu propunerea dumneavoastră de a renunța la staționarea mai departe a trupelor sovietice în RPR. Nu ne îndoim, se spunea în continuare, că această hotărâre va avea un mare răsunet și va fi primită în opinia publică mondială ca o nouă contribuție concretă a URSS, a RPR și a întregului lagăr socialist, la consolidarea păcii și destinderii în relațiile internaționale”.

La 24 mai 1958, a avut loc la Moscova, consfătuirea Comitetului Politic Consultativ al statelor participante la Tratatul de la Varșovia. În comunicatul emis la încheierea lucrărilor se specifica: „Comitetul Politic Consultativ a aprobat propunerea guvernului Uniunii Sovietice, pusă de acord cu guvernul Republicii Populare Române, cu privire la retragerea în viitorul apropiat, de pe teritoriul Republicii Populare Române, a trupelor sovietice, care se aflau acolo în conformitate cu Tratatul de la Varșovia”.

Trecând peste neadevărul flagrant exprimat în comunicat, dat fiind faptul că, trupele sovietice se aflau în România din 1944 și nu în conformitate cu Tratatul de la Varșovia, aspectul în sine, legat de această retragere, va marca în esență, un moment de cotitură în relațiile politice și militare româno-sovietice.

Consfătuirea de la Moscova mai stabilea, de asemenea, ca în cursul anului 1958, Pactul de la Varșovia să își reducă forțele armate cu 419.000 militari, astfel: Uniunea Sovietică – 300.000, România – 55.000, Bulgaria – 23.000, Polonia – 20.000, Cehoslovacia – 20.000 și Albania – 1.000. Totodată, guvernul sovietic luase decizia de a retrage o divizie de pe teritoriul Ungariei. Spre finalul comunicatului, Comitetul Politic Consultativ hotărâ să adreseze statelor membre ale Alianței Nord-Atlantice o propunere cu privire la încheierea unui pact de neagresiune între cele două blocuri politico-militare opuse. Comunicatul a fost semnat și de observatorul delegat al R.P. Chineze la această sesiune. Comunicatul emis la încheierea sesiunii a făcut obiectul publicării și în presa centrală de la București.

Retragerea trupelor sovietice din România s-a desfășurat între 15 iulie și 15 august 1958, în baza unui acord încheiat între ministerele Apărării român și sovietic și a corespuns pe deplin intereselor strategice și de securitate ale Uniunii Sovietice. Pe lângă motivele

invocate de partea română, cu care sovieticii au fost de acord, decizia retragerii trupelor s-a datorat și intenției Uniunii Sovietice de a-și reface imaginea în arena internațională, puternic afectată ca urmare a intervenției armate din Ungaria, precum și necesității reducerii cheltuielilor sale militare destinate întreținerii forțelor dislocate în statele-satelit. Ulterior, în cursul aceluiași an, au început să părăsească țara și consilierii sovietici ce activau în diverse domenii.

Acțiunea în sine nu afecta securitatea Uniunii Sovietice, deoarece România nu avea frontieră comună cu state membre ale Alianței Nord-Atlantice, ci numai cu state membre ale Pactului de la Varșovia, iar cu Iugoslavia relațiile fuseseră normalizate. Pe de altă parte, Nikita S. Hrușciov dorea să-și sporească credibilitatea în Occident „pozând” în adeptul politicii de destindere pe continent, prin măsuri politico-militare efective. Prin retragerea trupelor sovietice din România, liderul de la Kremlin intenționa să întărească legitimitatea PMR în fața națiunii române, dar să și demonstreze atât „aliaților minori” din cadrul Pactului de la Varșovia, cât și Occidentului, că socialismul se poate edifica într-un stat de „democrație populară” și fără prezența armatei sovietice. Pentru a compensa retragerea trupelor sovietice și a oferi dovezi concrete conducerii de la Moscova, dar și pentru a menține și spori controlul regimului asupra societății, Gheorghe Gheorghiu-Dej a aprobat introducerea și aplicarea unor măsuri mai dure. Paradoxal, a urmat o perioadă de creștere a represiunii și a dogmatismului și nu una de relaxare, așa cum s-ar fi așteptat, întrucât după dispariția lui Stalin, inclusiv Uniunea Sovietică procedase la unele schimbări în politica internă și externă. Astfel, în perioada 1958-1960, asistăm la o nouă campanie de arestări și represiune împotriva tuturor celor ce contestau, într-un mod sau altul, regimul de „democrație populară”.

Perioada anilor 1958-1961 este marcată pe continentul european de sporirea încordării între Uniunea Sovietică și Occident, acțiunile fiind relaționate de problema germană și în special a Berlinului. Problema statutului Berlinului a început să apară tot mai des pe agenda de lucru a oficialilor de la Kremlin.

Astfel, la 10 noiembrie 1958, cu ocazia vizitei lui Wladyslaw Gomulka, la Moscova, Nikita S. Hrușciov a făcut publică pentru prima dată intenția Uniunii Sovietice de a realiza transferul către autoritățile est-germane a tuturor funcțiilor pe care sovieticii le mai dețineau provizoriu în Berlin. În cursul discuțiilor avute cu Gomulka, Hrușciov a făcut precizarea că a remarcat o schimbare de atitudine a părții americane în problema germană și în cea a Berlinului, îndeosebi după declarația secretarului de stat John F. Dulles, din

octombrie 1958, când acesta a intenționat să facă o paralelă între obligațiile Statelor Unite față de Taiwan și cele față de Berlinul Occidental.

Pe fondul acestor evenimente survenite pe plan internațional, în 28 și 29 martie 1961, s-a desfășurat la Moscova, reuniunea Comitetului Politic Consultativ al statelor participante la Tratatul de la Varșovia. Au participat, în calitate de observatori, reprezentanți din R.P. Chineză, R.P.D. Coreeană, R.D. Vietnam și R.P. Mongolă. În cadrul reuniunii s-a făcut un tur de orizont asupra evoluției situației internaționale și s-au stabilit măsurile care, după opinia liderilor prezenți la ședință, urmau a fi luate în viitor pentru asigurarea păcii în Europa și în lume. La această ședință s-a luat horticărârea retragerii forțelor maritime militare sovietice din golful Vlora, ca urmare a poziției adoptate de Albania față de Pactul de la Varșovia.

Cu același prilej, a fost luată decizia ca locul consilierilor militari sovietici în armatele statelor participante la Tratatul de la Varșovia să fie luat de către reprezentanți ai Comandantului Suprem al Forțelor Armate Unite. În baza acestei decizii, a fost elaborat și un statut special al acestora.

Pe acest fond al relațiilor internaționale, între 3 și 5 august 1961, la Moscova, s-a desfășurat sesiunea Comitetului Politic Consultativ al statelor participante la Tratatul de la Varșovia, la care delegația română a fost reprezentată de Gheorghe Gheorghiu-Dej, Ion Gheorghe Maurer și Alexandru Bârlădeanu. Agenda discuțiilor a cuprins aspecte legate de eventuala încheiere a Tratatului de pace cu Germania, care să dea o formă juridică situației statornicite pe continentul european după încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, în acest context fiind abordată și problema statutului Berlinului. Delegația Albaniei a trimis o delegație cu nivel de reprezentare mai scăzut, șeful acesteia fiind Ramiz Alia, fapt ce a constituit pretextul ca sovieticii să refuze prezența reprezentanților albanezi la ședință. Lucrările consfătuirii s-au încheiat cu o declarație publică în care a fost subliniat faptul că în cazul în care puterile occidentale nu vor accepta încheierea tratatului de pace cu Germania, statele comuniste vor încheia un tratat separat cu R.D. Germană. În privința statutului Berlinului Occidental, textul dat publicității preciza că „Guvernele statelor participante la Tratatul de la Varșovia propun Camerei Populare și Guvernului R.D.G., tuturor oamenilor muncii din R.D.G., să se stabilească la granițele Berlinului Occidental o ordine care să bareze în mod sigur calea activității de subminare împotriva țărilor lagărului socialist; să se exercite o pază de nădejde și un control efectiv în jurul întregului teritoriu al Berlinului Occidental, inclusiv la granița cu Berlinul Democrat”.

Începutul anilor '60 marchează și manifestarea tot mai vizibilă a schismei sino-sovietice pe multiple planuri, cu adânci implicații în întreaga lume comunistă. România avea să exploateze în continuare, în interesul propriu această stare de lucruri. Coeziunea Pactului de la Varșovia tindea să devină o simplă „etichetă” politică în condițiile escaladării diferendului sino-sovietic.

În acest climat, evoluția spre un curs independent al politicii externe a României față de Moscova, a fost posibilă numai în contextul manifestării polemicii ideologice sovieto-chineze. Primele semne ale crizei dintre cele două mari puteri ale blocului comunist s-au făcut simțite încă din a doua jumătate a anilor '50. Acest curs al relațiilor sino-sovietice s-a manifestat pe fondul creșterii influenței regimului de la Beijing în cadrul lumii comuniste și în contextul aplicării refuzului sovietic în vederea integrării R.P. Chineze în CAER și participării, ca observatori, a reprezentanților chinezi la consfătuirile Comitetului Politic Consultativ al statelor participante la Tratatul de la Varșovia.

Momentul de pornire a polemicii ideologice sovieto-chineze l-a constituit Congresul al XX-lea al PCUS, ce s-a desfășurat la Moscova în perioada 17-24 februarie 1956. Prin dezvăluirea crimelor lui Stalin în cadrul „raportului secret”, „congresul destalinizării” a generat un impact ce a variat în lumea comunistă de la un stat la altul, în funcție de caracteristicile naționale concrete.

În timp, conducerea de la București a continuat să ia o serie de măsuri care demonstau un anumit grad de autonomizare și particularizare a poziției României în cadrul Pactului de la Varșovia.

Apelul regimului la sentimentul național al poporului, ce a creat premisele apariției „comunismului național” românesc, s-a constituit într-unul din vectorii de manifestare a „dizidenței” Bucureștilor față de Moscova.

Prin promovarea unei politici externe proprii, coroborat cu acțiuni de consolidare și dezvoltare economică, conducerea de la București a urmărit realizarea unui nivel de autonomie sporit în raporturile cu Moscova. Eforturile diplomatice, dar și cele de natură economică ale Bucureștilor au avut ca rezultat conferirea unui nou profil României și suscitarea treptată a interesului statelor occidentale față de acțiunile și demersurile sale.

Manifestarea din ce în ce mai puternică a polemicii ideologice sovieto-chineze va crea conducerii de la București un mediu propice de acțiune în arena relațiilor internaționale, fapt ce va conduce în final la elaborarea Declarației din aprilie 1964. Existența conflictului sino-sovietic crea un climat favorabil lui Gheorghiu-Dej pentru a-l

sfida pe Hrușcirov, dar conducătorul român a manifestat grija de a-și păstra, cel puțin de o manieră oficială, neutralitatea în dispută.

Practic, după 1964, Bucureștii au acționat pe un front larg pentru a dobândi libertate de acțiune în plan internațional și de limitare a ingerințelor puterii hegemonice a alianței. Astfel, s-a acționat atât în direcția sfidării monopolului PCUS în problemele mișcării comuniste și muncitorești internaționale, cât și în aceea a evitării integrării economice, ca mijloc de consolidare a autonomiei în plan internațional.

Referindu-se la poziția deosebită a României în cadrul alianței militare a statelor comuniste, generalul Anatoli I. Gribkov, fost șef al Statului Major al Forțelor Armate Unite între anii 1976-1989, aprecia că politica externă a României a cunoscut o modificare substanțială îndeosebi după venirea lui Nicolae Ceaușescu la putere. Demnitarul sovietic considera că după retragerea trupelor sovietice din 1958, România a avut un parcurs ce a evoluat constant spre o poziție independentă. Aceași personalitate aprecia că, mai ales după Declarația din aprilie 1964, „în Occident a început să se discute despre România ca «dizident» în Tratatul de la Varșovia”. Pe marginea aceluiași subiect, generalul Jan Sejna prezenta o elocventă imagine a raporturilor româno-sovietice, îndeosebi după venirea la putere a lui Nicolae Ceaușescu.

Venit la putere în martie 1965, Nicolae Ceaușescu a continuat politica de distanțare față de Moscova, afișând o atitudine mult mai îndrăzneță decât predecesorul său. Urmărind o politică externă autonomă, Nicolae Ceaușescu a reușit nu numai să ofere Occidentului prilejul de a exploata o breșă apărută în blocul comunist, dar să și stimuleze sentimentele tradiționale, rusofobe și antisovietice ale poporului român. În politica externă a României din anii '60-'70, s-a manifestat o continuitate care a lipsit în politica internă. Pe plan extern, Ceaușescu a dovedit aceeași îndemânare și ingeniozitate pe care le-a dovedit Gheorghiu-Dej, însă în politica internă s-a înregistrat opusul acestei atitudini, pe parcursul anilor devenind tiranic față de nevoile, trăirile și aspirațiile populației țării.

Bibliografie:

Constantin Olteanu, Alesandru Duțu, Constantin Antip, *România și Tratatul de la Varșovia. Istoric. Mărturii. Documente. Cronologie*, Editura Pro Historia, București, 2005.
Constantin Oancea, Aurel Chiper, Ion Ciubotaru, Cornel Codiță, Valentin Nicolau, Vasile Oroian, *Organizația Tratatului de la Varșovia 1955-1975. Documente*, Editura Politică, București, 1976.
Martin Mc Cauley, *Rusia, America și Războiul Rece 1949-1991*, Editura

Polirom, Iași, 1999.

Constantin Olteanu, *România. O voce distinctă în Tratatul de la Varșovia.*

Memorii 1980-1985, Editura Aldo, București, 1999.